

ZAŠTITA OKOLIŠA

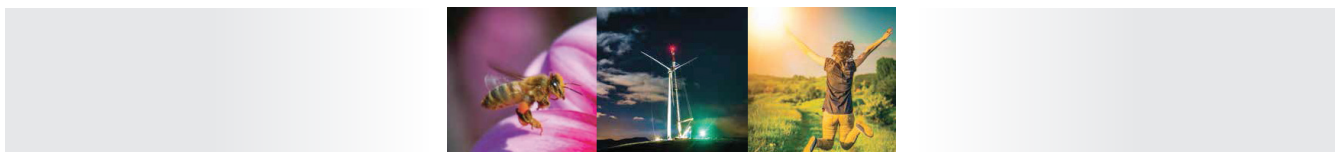
Uređuje: Vjeročka Vojvodić

Iz Europske agencija za okoliš prenosimo dijelove uvoda:

EUROPSKOG IZVJEŠĆA O OKOLIŠU STANJE I IZGLEDI 2015.

(Izvor: EEA, 2015. Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi 2015.:
Sinteza. Europska agencija za okoliš, Kopenhagen.)

Informacije o Europskoj uniji dostupne su na Internetu te im se može pristupiti preko Europa poslužitelja (www.europa.eu).

Hans Bruyninckx, Izvršni direktor: dijelovi Predgovora

Europska unija posljednjih je 40-ak godina svjetski predvodnik u rješavanju problematike okoliša. Ovo izvješće u sažetom obliku donosi informacije dobivene na temelju četiri desetljeća provedbe jasno definiranog i ambicioznog političkog programa EU-a, te stoga ono predstavlja sam vrhunac znanja dostupnoga Europskoj agenciji za okoliš (engl. *European Environment Agency*, EEA) i njezinoj mreži Eionet.

Sva prikupljena saznanja ukazuju na uspjehe u smanjenju pritiska na okoliš, a njih smatramo posebno značajnim, pogotovo ako ih se promatra u kontekstu europskog i svjetskog okruženja koje se u velikoj mjeri izmijenilo tijekom posljednjih desetljeća. Posljedice velikog gospodarskog rasta na ekosustave i ljudsko zdravlje tijekom posljednjih desetljeća bile bi znatno izraženije bez čvrstog plana vođenja politike. Europska unija je dokazala da dobro osmišljene i obvezujuće politike funkcioniraju, te da se njima ostvaruju ogromne koristi.

U Sedmom akcijskom programu za okoliš naslova "Živjeti dobro unutar granica našeg planeta" EU oblikuje obvezujuću viziju budućnosti do 2050.: niskouglično društvo, zeleno, kružno gospodarstvo i otporne ekosustave kao osnovu za dobrobit građana. Ipak, gledajući unaprijed, u ovom se izvješću, kao i u prethodnome iz 2010., ističu golemi izazovi povezani s neodrživim sustavima proizvodnje i potrošnje te njihovi dugoročni, često složeni i kumulativni učinci na ekosustave i ljudsko zdravlje. Osim toga, globalizacija povezuje Europljane s ostatkom svijeta kroz brojne sustave kojima se omogućuje dvosmjerni protok ljudi, novca, materijala i ideja.

Kao relevantan čimbenik u području tematike okoliša, EEA i njezini partneri odgovaraju na te izazove osmišljavanjem novog plana koji bi uspostavio poveznicu između razumijevanja sustavnih i dugoročnih ciljeva i provedbe politika. Smjernice predstavljaju inovacije kojima se omogućava izlazak iz okvira, olakšava dijeljenje i integracija informacija te osiguravaju novi pokazatelji zahvaljujući kojima donositelji politika mogu uspoređivati ekonomske,

društvene i ekološke rezultate. Posljednji, ali ne i manje važan element na putu ostvarenja vizije za 2050. jest sve raširenija primjena metoda i modela vezanih za moguće okolišne scenarije budućnosti. Mogućnosti, kao i izazovi su ogromni. Za njihovu su realizaciju potrebni zajednički cilj, privrženost, trud, moral i zalaganje svakog pojedinca. Do 2050. imamo 35 godina kako bismo osigurali da djeca koja se danas rađaju žive na održivom planetu. To se može činiti dalekom budućnošću, ali brojne odluke koje danas donosimo utjecat će na eventualne ishode tog društvenog projekta. Nadam se da će u sadržaju izvješća SOER 2015. svi koji traže dokaze, razumijevanje i motivaciju, to i pronaći.

Sažetak

Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi 2015. (SOER 2015)

U 2015. Europa se nalazi na otprilike pola puta između pokretanja politike zaštite okoliša u EU-u početkom 1970-ih i vizije EU-a za 2050. koja glasi "Živjeti dobro unutar granica našeg planeta".* Osnovu ove vizije čini spoznaja da su gospodarsko blagostanje i dobrobit u Europi neraskidivo povezani s njezinim prirodnim okolišem – od plodnog tla do čistog zraka i vode.

U posljednjih 40 godina ostvarene su znatne koristi za funkcioniranje ekosustava Europe te za zdravstvene i životne uvjete njezinih građana te je lokalni okoliš u brojnim dijelovima Europe nedvojbeno u dobrom stanju, kao što je i bio od početka industrijalizacije. Čimbenici koji su tome doprinijeli jesu smanjenje onečišćenja, zaštita prirode i bolje gospodarenje otpadom.

Unatoč poboljšanjima ostvarenim u smislu stanja okoliša u posljednjim desetljećima, Europa se danas suočava s velikim izazovima. Prirodna bogatstva Europe propadaju zbog utjecaja društveno-gospodarskih djelatnosti poput poljoprivrede, ribarstva,

* Vizija za 2050. utvrđena je Sedmim akcijskim programom EU-a za okoliš (EU, 2013).

prometa, industrije, turizma i širenja gradova. Svjetski pritisci na okoliš od 1990-ih rastu nezapamćenom brzinom, a potiču ih posebno gospodarski rast te rast stanovništva, kao i promjenjivi obrasci potrošnje.

Istodobno raste i spoznaja da postojeće znanje i pristupi upravljanju nisu prikladni za njihovo rješavanje.

Navedeno razmatranje poslužilo je kao temeljni okvir za *Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi 2015.* (SOER 2015). Na temelju podataka i informacija iz brojnih objavljenih izvora u ovom se sažetku ocjenjuju stanje europskog okoliša, trendovi i perspektive u globalnom kontekstu te analiziraju mogućnosti primjene novih saznanja i osmišljanja politika u skladu s vizijom za 2050.

Okoliš, kakav je danas u Europi

Aktivnosti za ostvarenje vizije 2050. usmjeravaju se na tri ključna područja:

- zaštitu prirodnih bogatstava koja su podrška gospodarskom blagostanju i dobrobiti ljudi
- poticanje niskougličnog gospodarskog i resursno učinkovitog društvenog razvoja
- zaštitu zdravlja ljudi od rizika koji su posljedica stanja okoliša.

Sažetak analize iz tablice ES.1. pokazuje da, iako su politikom zaštite okoliša ostvarena brojna poboljšanja, veliki izazovi i dalje postoje u svakom od navedenih područja.

Tablica ES.1 – Sažetak trendova u okolišu

Zaštita, očuvanje i unapređenje prirodnih bogatstava				
	Trendovi za pet do deset godina	Izgledi za 20 i više godina	Napredak prema ciljevima politike	Pročitaj više u odjeljku...
Bioraznolikost na kopnu i kopnenim vodama			□	3.3
Korištenje zemljišta i funkcije tla			nema cilja	3.4
Ekološki status sustava kopnenih voda			☒	3.5
Kvaliteta vode i količina hranjivih tvari			□	3.6
Onečišćenje zraka i njegovi učinci na ekosustav			□	3.7
Morska i priobalna bioraznolikost			☒	3.8
Učinci klimatskih promjena na ekosustave			nema cilja	3.9
Učinkovitost resursa i niskouglično gospodarstvo				
Učinkovitost materijalnih resursa i upotreba sirovina			nema cilja	4.3
Gospodarenje otpadom			□	4.4
Emisije stakleničkih plinova i ublažavanje klimatskih promjena			☑ / ☒	4.5
Potrošnja energije i upotreba fosilnih goriva			☑	4.6
Zahtjevi u pogledu prometa i povezani učinci na okoliš			□	4.7
Industrijsko onečišćenje zraka, tla i vode			□	4.8
Korištenje vode i oskudica vode			☒	4.9
Zaštita od rizika za zdravlje kao posljedica stanja okoliša				
Onečišćenje vode i povezani rizici za zdravlje			☑ / □	5.4
Onečišćenje zraka i povezani rizici za zdravlje			□	5.5
Buka (posebno na gradskim područjima)		nije primjenjivo	□	5.6
Gradski sustavi i siva infrastruktura			nema cilja	5.7
Klimatske promjene i povezani rizici za zdravlje			nema cilja	5.8
Kemikalije i povezani rizici za zdravlje			□ / ☒	5.9

Okvirna procjena trendova i izgleda		Okvirna procjena napretka prema ciljevima politike	
	dominiraju negativni trendovi	☒	uglavnom nema naznaka za postizanje ključnih ciljeva politike
	trendovi ukazuju na raznoliku situaciju	□	djelomično na putu prema postizanju ključnih ciljeva politike
	dominiraju pozitivni trendovi	☑	uglavnom na putu prema postizanju ključnih ciljeva politike

Napomena: Navedene okvirne procjene temelje se na ključnim pokazateljima (kako su dostupni i upotrijebljeni u kratkim izvješćima) po tematskim područjima, kao i na stručnim mišljenjima. U pripadajućim poljima "Trendovi i izgledi" odgovarajućih odjeljaka navode se dodatna objašnjenja.

Prirodna bogatstva Europe još uvijek nisu zaštićena i očuvana, niti je njihovo stanje unaprijeđeno u skladu s težnjama Sedmog akcijskog programa za okoliš. Smanjenjem onečišćenja znatno se poboljšala kvaliteta zraka i vode u Europi. No gubitak funkcija tla, degradacija zemljišta i klimatske promjene i dalje su glavne prijetnje protoku dobara i usluga koji su oslonac proizvodnji i blagostanju Europe.

Iako su neki specifični ciljevi ispunjeni, predviđa se pojačavanje učinaka klimatskih promjena te se očekuje da će osnovni pokretači gubitka biološke raznolikosti i dalje postojati.

S obzirom na *učinkovito korištenje resursa* i niskougljično društvo, kratkoročni su trendovi više ohrabrujući. Emisije europskih stakleničkih plinova smanjene su za 19 % od 1990. unatoč tome što je došlo do povećanja proizvodnje za 45 %. Ukupno korištenje resursa EU-a od 2007. nedavno se smanjila za 19 %, proizvodi se manje otpada, a stope recikliranja su se povećale u gotovo svim državama Europe.

Kad je riječ o *rizicima za zdravlje koji su posljedica stanja okoliša*, posljednjih desetljeća došlo je do primjetnih poboljšanja kvalitete pitke vode i vode za kupanje, a razine nekih opasnih onečišćujućih tvari su smanjene. Međutim, unatoč određenim poboljšanjima kvalitete zraka, onečišćenje zraka i onečišćenje bukom i dalje imaju ozbiljne učinke na zdravlje, posebno u gradskim područjima. Približno 430 000 preuranjenih smrti u EU-u u 2011. pripisuje se lebdećim česticama (PM). Procjenjuje se da je izloženost buci u okolišu svake godine uzrok najmanje 10 000 preuranjenih smrti od koronarnih srčanih bolesti i moždanih udara. Sve veće korištenje kemikalija, posebno u proizvodima široke potrošnje, povezuje se s uočenim porastom pojave endokrinoloških bolesti i poremećaja u ljudi.

U nadolazećim desetljećima, procjene rizika za zdravlje uzrokovanih lošim stanjem okoliša nesigurne su i izazivaju zabrinutost u nekim područjima. Na primjer, ne očekuje se da će predviđena poboljšanja kvalitete zraka biti dostatna za sprečavanje daljnjih štetnih utjecaja na zdravlje i okoliš, a istodobno se očekuje pogoršanje učinka klimatskih promjena na zdravlje.

Razumijevanje sustavnih izazova

Promatrajući tri prioriteta područja u Sedmom akcijskom programu za okoliš, Europa je ostvarila napredak u smanjivanju određenih ključnih pritisaka na okoliš, no tim se poboljšanjima još uvijek nije unaprijedila otpornost ekosustava niti su smanjeni rizici za zdravlje i dobrobit ljudi. Nadalje, dugoročni izgledi nerijetko nisu toliko pozitivni koliko bi se iz nedavnih trendova moglo zaključiti.

Razni su čimbenici zbog kojih nastaju ove razlike. Dinamika okolišnih sustava može značiti da je od faze pada pritisaka do očitovanja stvarnih poboljšanja u stanju okoliša potreban znatan vremenski odmak. Osim toga, brojni su *pritisaci*, unatoč nedavnim smanjenjima, u apsolutnim razmjerima i dalje znatni. Na primjer, tri četvrtine energije kojom se opskrbljuje EU osigurava se iz fosilnih goriva, što predstavlja značajno opterećenje ekosustava zbog utjecaja na klimu, zakiseljavanje i eutrofikaciju.

Za upravljanje okolišem u Europi najveći izazovi možda proizlaze iz činjenice da se *pokretači, trendovi i učinci u području okoliša sve više globaliziraju*. Na primjer, dramatičnim porastom korište-

nja resursa i emisija usporedo sa svjetskim gospodarskim rastom, posljednjih su desetljeća neutralizirane koristi od toga što je Europa uspješno smanjila emisije stakleničkih plinova i onečišćenje, a pojavili su se i novi rizici.

Novi pristupi politici i stručnim znanjima radi prelaska na zelenu ekonomiju

Izvješćem Europske agencije za okoliš (EEA) *Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi 2010*. (SOER 2010) skrenuta je pozornost na žurnu potrebu da se Europa snažnije angažira na integriranom rješavanju postojećih, sustavnih izazova u području okoliša. U izvješću je prelazak na zelenu ekonomiju prepoznat kao jedna od promjena nužnih za osiguranje dugoročne održivosti Europe i njezinog susjedstva. U analizi sažetoj u tablici ES.1. navedeni su ograničeni dokazi napretka u postizanju tog temeljnog prelaska.

Izvjesno je da su za ostvarenje vizije za 2015. potrebne korjenite promjene u najvažnijim institucijama, praksama, tehnologijama, politikama, životnom stilu i razmišljanjima koji uključuju *ublažavanje* poznatih učinaka na ekosustave i zdravlje ljudi uz istodobno stvaranje društveno gospodarskih mogućnosti s pomoću resursno učinkovitih tehnoloških inovacija; *prilagođavanje* očekivanim klimatskim promjenama i ostalim promjenama u okolišu jačanjem otpornosti (na primjer u gradovima); *izbjegavanje* mogućih ozbiljnih štetnih utjecaja iz okoliša na zdravlje ljudi, njihovu dobrobit i ekosustave, poduzimanjem mjera predostrožnosti i preventivnih radnji na temelju ranih upozorenja znanstvenika; i *obnavljanje* otpornosti u ekosustavima i društvu jačanjem potencijala prirodnih resursa, čime se doprinosi gospodarskom razvoju i pomaže u rješavanju problema socijalnih nejednakosti.

Za pokretanje nužnih prelazaka prema održivim sustavima proizvodnje i potrošnje na raspolaganju je i niz drugih mogućnosti:

- **Provedba, integracija i usklađenost politike okoliša i klime**
- **Ulaganje za budućnost**
- **Unaprjeđivanje i podrška specijaliziranim inovacijama**
- **Unapređenje baze znanja**

Zajednički vremenski okvir koji se primjenjuje na Sedmi akcijski program EU-a za okoliš, Višegodišnji financijski okvir (2014. – 2020.), Strategiju za Europu 2020. i Okvirni program EU-a za istraživanje i inovacije Horizon 2020. pružaju jedinstvenu priliku za iskorištavanje sinergije djelovanja u području politike, ulaganja i istraživanja radi podrške prelasku na zelenu ekonomiju.

Pozornost koju europski građani posvećuju pitanjima zaštite okoliša nije umanjena financijskom krizom. Europski građani uistinu duboko vjeruju da je na svim razinama potrebno više raditi na zaštiti okoliša i da bi napredak koji ostvaruju pojedinačne države trebalo mjeriti prema okolišnim, društvenim i gospodarskim kriterijima.

EU u svom Sedmom akcijskom programu za okoliš predviđa da će današnja djeca polovicu svojih života proživjeti u društvu s niskom razinom ugljika, utemeljenom na cirkularnom gospodarstvu i otvornim ekosustavima. Ostvarenjem ove ideje Europa bi mogla dosegnuti nove granice znanosti i tehnologije, no prije toga bi trebalo shvatiti da je vremena malo i da je potrebno djelovati hrabrije. Ovo izvješće pruža doprinos ostvarenju tih vizija i ciljeva utemeljenih na znanju.*

* Cirkularno gospodarstvo je generički pojam za industrijsku ekonomiju koja se bavi proizvodnjom bez otpada i zagađenja.